

BRUGWACHTERVERHALEN

Honderd jaar brug- en sluisbediening door de provincie Zuid-Holland 1912 – 2012

Inleiding

De provincie Zuid-Holland heeft in 2012 een boek uitgebracht met verhalen uit een eeuw brugwachterpraktijk. Onder de titel 'Brugwachterverhalen' geeft het ons een verrassende kijk op honderd jaar brug- en sluisbediening in Zuid-Holland. Met humor, berusting of optimisme vertellen brug- en sluiswachters hoe hun beroep is veranderd en wat dit voor henzelf heeft betekend.

Uit hun verhalen over schippers en passanten komt de tijdgeest tot leven: de armoede en de zware fysieke arbeid aan het begin van de twintigste eeuw, de veranderingen in de scheepvaart, het wegverkeer en in de brugbe-

Frans Remery

diening. Tegenwoordig worden veel bruggen automatisch en op afstand bediend. De brugwachter wordt verkeersbegeleider en hij of zij werkt op een bedieningscentrale. Het contact met zijn of haar omgeving wordt afstandelijker.

De auteur van het boek, Jet Sebus, werkt bij de provincie Zuid-Holland. Zij schreef dit boek omdat ze graag wil dat de verhalen van de brug- en sluiswachters voortleven. Dit initiatief heeft geleid tot een imposant stuk geschiedenis van een veranderend beroep, waaraan we graag aandacht besteden.

2. Brugwachters op de oude Oostpoortbrug te Delft

3. Lokale bediening bij een ophaalbrug

linksboven 4. Brugwachtershuisje bij de Wijkerbrug te Voorburg
rechtsboven 5. Centrale bedieningspost voor de sluis te Vianen en bruggen over het Merwedekanaal.

Beweegbare bruggen

Waar weg en water elkaar kruisen, liggen bruggen. De meeste zijn vast: ze liggen zo hoog boven het water dat elk denkbaar schip dat op de betreffende vaarweg kan worden verwacht, er onderdoor kan. Verkeersdeelnemers op het water en op de weg hebben geen last van elkaar en kunnen ongestoord hun weg vervolgen.

Daarnaast zijn er beweegbare bruggen. Als de bruggen gesloten zijn, kan het wegverkeer er overheen en moet de scheepvaart wachten. Zijn ze geopend, dan kunnen de schepen passeren en is het wegverkeer gestremd.

De man of vrouw die dit proces bestuurt, heet brugwachter.

De provincie Zuid-Holland heeft het beheer over een achttal vaarwegen:

- Rijn-Schiekanaal, sinds 1883
- Oude Rijn, sinds 1883
- Het Zuid-Hollandse deel van de Schinkel-Gouwevaart (Gouwe met Heimanswetering en Oude Wetering tot de Ringvaart Haarlemmermeer), sinds 1895
- Aarkanaal, sinds 1906
- De Zijl, sinds 1932
- Vaarwegomlegging Leiden-Katwijk, sinds 1988
- Delftse Schie, sinds 1988
- Merwedekanaal (van Vianen tot Gorinchem), sinds 1998

In deze vaarwegen liggen diverse sluisen en veel beweegbare bruggen, waarvan de provincie Zuid-Holland er 86 beheert en bedient.

De brugwachter

De brugwachter. Wie kent hem niet?

Of moeten we zeggen: "Wie kent hem nog"?

Zeker is dat het aantal brugwachters dat zichtbaar bezig is met brugbediening, afneemt.

Tot ver in de twintigste eeuw had elke brug een vaste brugwachter of groep brugwachters. Zij woonden bij of in de buurt van hun brug. In die tijd was het beroep van brugwachter nog betrekkelijk eenvoudig. Wel kon zijn werk lichamelijk zwaar zijn; de bruggen werden met handkracht bediend en men moest er sterk voor zijn; vaak waren zelfs twee man nodig. Vooral bij de draibruggen moest veel kracht worden aangewend om de brug in beweging te krijgen. De bediening vond in de open lucht plaats en de brugwachter deed zijn werk in weer en wind. Veruit de meeste brugwachters waren mannen.

Oorspronkelijk woonde de brugwachter bij 'zijn' brug. Bij de brug werd een woning gebouwd, op sommige plaatsen kwamen zelfs meerdere woningen, voor de brugwachter en een of meer knechten. Die hadden niet alleen werk aan het openen en sluiten van de brug, maar waren ook belast met eenvoudig onderhoud, als schoonhouden en smeren.

De tijd dat beweegbare bruggen werden gebouwd, die met handkracht moesten worden bediend, is voorbij. Veel van de grotere bruggen konden trouwens alleen functioneren dank zij de mogelijkheden van de elektro-

6. Bedieningspaneel van de Woubrugsebrug

techniek. Voor zulke bruggen werd een bedieningshuis gebouwd, van waaruit de brugwachter de brug kon bedienen. Zelf hoefde hij niet langer weer en wind te trotseren bij het openen en sluiten van de brug. Het beroep brugwachter werd zo ook aantrekkelijker voor vrouwen. Hoe brugwachters hun tijd doorbrachten in zulke bedieningshuizen en wat ze er meemaakten wordt uit het boek duidelijk.

Intussen zijn of worden ook veel kleinere handbewogen bruggen voorzien van een elektrische aandrijving. Daarmee verandert de invulling van het takenpakket van de brugwachter verder.

Daarnaast begon de provincie Zuid-Holland met het op afstand bedienen van beweegbare bruggen en sluisen. De provincie was op dat gebied een pionier in ons land. Doel was het verbeteren van de service aan scheepvaart en wegverkeer en het verminderen van de personeelsbehoefte. Het beroep van brugwachter veranderde daardoor opnieuw: hij of zij kwam te werken in een hightech bedieningscentrale, waarin een team van verkeersbegeleiders van achter monitoren meerdere bruggen op afstand bedient. Door het op afstand bedienen van bruggen verdwijnt de solitaire brugwachter van zijn brug en nemen we afscheid van een karakteristiek beroep.

Het beschikbaar komen van nieuwe technieken en technologie en het verbeteren van de sociale omstandigheden van het bedienend personeel heeft geleid tot een ander uiterlijk van de beweegbare bruggen. Brugwachterswoningen en bedieningshuisjes worden niet meer gebouwd, oude worden gesloopt of krijgen een andere bestemming en het aantal, vaak ontsierende, veiligheidsvoorzieningen zoals cameramasten, seinverlichting, bebording etc. neemt toe.

In 1950 deed een brugwachter zijn soms lichamelijk zwaar, maar verder weinig spannend, werk in weer en wind. Hij was altijd op zijn post. Tegenwoordig wordt hij ingeroosterd op verschillende posten. Hij moet behoorlijk

Nog tot en met zaterdag 21 september is er een tentoonstelling over brugwachtershuisjes gratis te bezoeken:

Architectuurcentrum Amsterdam (ARCAM),
Prins Hendrikkade 600 1011 VX Amsterdam
Openingstijden: di.-za. 13.00 – 17.00 uur.

stressbestendig zijn om in een bedieningspost met klimaatregeling de knoppen te mogen bedienen.

De schrijfster

Jet Sebus, werkzaam bij de provincie Zuid-Holland, raakte gefascineerd door de verhalen van de brugwachters, die vroeger nog dienst deden in het brughuisje op hun brug en besloot, met medewerking van de Dienst Beheer Infrastructuur van de provincie, een boek met brugwachterverhalen te schrijven. In het boek vertellen provinciale bruggen- en sluiswachters over hun werk. Hun verhalen bestrijken de periode 1912 – 2012. Het boek is ingedeeld in vier tijdvakken. Elk hoofdstuk beschrijft de belangrijkste veranderingen in de brugbediening en de arbeidsomstandigheden van de brug- en sluiswachters in die periode. Nog altijd doen brugwachters de bruggen open en dicht. Maar de manier waarop zij dat doen is in de afgelopen honderd jaar enorm veranderd.

De ontwikkelingen in Zuid-Holland staan niet alleen. De ervaringen en vaak persoonlijke ontboezemingen van de geïnterviewde brug- en sluiswachters zouden in elke provincie of gemeente opgetekend kunnen worden. Dat kunt u ook zien op de website www.brugwachterverhalen.nl. Maar Jet Sebus was de eerste om die ontboezemingen op papier te zetten, waarvoor hulde!

Oorsprong afbeeldingen

1, 2, 6, 7	Provincie Zuid-Holland
3, 5	NBS
4	F. Remery

7. Afstandsbediening van sluis en bruggen in het Rijn-Schiekanaal te Leidschendam

Voor de liefhebbers

Het boek 'Brugwachterverhalen' is voor belangstellenden te koop.

U kunt het boek bestellen via het contactformulier op de website van de provincie Zuid-Holland, http://www.zuid-holland.nl/content_provincie/c_pzhcontact/contactformulier.htm

ISBN 978-90-79307-04-3

Kosten € 19,50, inclusief verzendkosten

De tweede druk van Brugwachterverhalen verschijnt in 2014. Het boek is dan verkrijgbaar via www.brugwachterverhalen.nl